خەباتی چەکداریی و حەتمییەتی پشتبەستن بە داگیرکەران.. شەرکۆ کرمانج

ئەم بەشەکە لە زنجیرە وتارێکی شرۆڤەکاریی، کە لەسەر خەباتی چەکداری و بەرئەنجام و دەرکەوتە نەرێنی و وێرانکارییەکانی بە سەر گەلی کوردستان لە ڕۆژانی داهاتوودا، دەیاننووسم. ئەوەی ڕاستی بێت سەرەتاکانی ئەم نووسینە دەگەڕێتەوە بۆ زیاتر لە ٢٤ ساڵ پێش ئێستا و ڤێرژنی یەکەمی ئەم نووسینە بە دوو بەش لە گۆڤاری هەوار، کە لە ئوسترالیا دەردەچوو، بڵاوکرایەوە. ئەم نوسخەیە بە دەستکاریی و نوێکردنەوە لەژێر تیشکی بەردەوامبوونی خەباتی چەکداریی لە باکووری کوردستان بەگشتی و ئەو چالاکییەی کە پار^تی کرێکا^رانی کوردستان (پ [illegible]

[illegible]

[illegible]
□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□ □□□□ک□ و پار□□ □□□نەوەی کوردستان (پژاک) و چەندین لایەنی دیکە [وەک حیزبی دێموکڕاتی کوردستان (حیزبی دیموکرات) و کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان (کۆمەڵە)] کەم تا زۆر پەیڕەوی لێ دەکرێت، یان ئەگەر وازیشیان لێ هێنابێت ئەوە جارناجارێک گفتوگۆی دەکەنەوە. ئێمە پێمان وایە کە خەباتی چەکداریی، لانیکەم، دەبێتە مایەی: (١) پشتبەستنی بزووتنەوە کوردستانییەکان بە داگیرکەران؛ (٢) لەدەستدانی جڵەو و ئاراستەی بزووتنەوە کوردستانییەکان؛ (٣)□ ناشیرین و لەکەدار بوونی بزووتنەوەکان ل□ بەر پەیڕەوکردنی شێوازێکی باونەماو لە خەبات؛ (٤) شکستی بەردەوام و یەک لەدوای یەکی بزووتنەوە و شۆڕشەکان؛ (٥) هەڵاواردنی هەردوو نوخبە سیاسی و ڕووناکبیریی کوردستان لەگەڵ خەڵک و جەماوەر؛ (٦) هەڵگیرسان و درێژەدانی شەڕی ناوخۆ؛ (٧) پاوانخوازیی و داگیرکردنی گۆڕەپانی خەبات و فرەلەشکریی؛ (٨) بەشەڕگەبوونی سەرزەویی کوردستان و کردنی بە کێڵگەی شەڕ لەلایەن داگیرکەران؛ (٩) بەهێزبوونی دەوڵەتی قووڵ و پێگەی سوپا و دەزگا ئەمنییەکانی داگیرکەران؛ (١٠) دەستبەردارنەبوونی چەک دوای سەرکەوتن. لەم بەشەدا گفتوگۆی کاریگەریی خەباتی چەکداریی لەسەر پشتبەستن بە داگیرکەرانی کوردستان دەکەین. یەکێک لە هۆکارە هەرە سەرکییەکانی بە ئاکام نەگەیشتنی شۆڕشە یەک لە دوای یەکەکانی کوردستان، پشت بەستنیان بووە بە وڵاتانی دراوسێ و گرەوکردنیان بووە لەسەر کێشەکانی ئەو وڵاتانەی کوردستانییان بەسەردا دابەشکراوە. سەرنەکەوتنی شۆڕشی چواردە ساڵەی ئەیلول (1961-1975) بە سەرکردایەتی مەلا مستەفای بارزانی نموونەیەکی زەقی ئەو دیاردە کوشندەیەیە کە تووشی شۆڕشەکانی کورد بووە.

پەیوەندییەکانی ئێران لەگەڵ سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلول دەگەڕێتەوە بۆ کۆتایی ساڵی ١٩٦٢، واتە تەنیا ساڵێک دوای دەست پێ کردنی شۆڕشەکە، کاتێک شای ئێران، محمد ڕەزا، دەستی کرد بە دابینکردنی تەقەمەنی سووک و پاڵپشتی دارایی بۆ کوردەکان دژی حکومەتی عێراق. پشتگیریی دارایی ساڵانە و ناردنی چەک لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا زیادی کرد و لە ١٩٧٤ دا گەیشت□ ل□وتکە و لە ٧٥ ملیۆن دۆلاری تێپەڕاند (تەماشای کتێبی “مام جەلال: دیداری تەمەن، ل. ٣٠٦ بکە). دوای شکستی شۆڕشی ئەیلول لە 1975، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (یەکێتیی) لە دیمەشق دامەزرا و بۆ پشتیوانی لە شۆڕشی “نوێ”

ئەوێیان بە تاران گۆڕیەوە. پاشانیش لەبەر چەند هۆیەکی جیۆپۆلیتیکی و سەرنەگرتنی مفاوەزاتەکانی سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو و زویربوونی سووریا لە مفاوەزاتەکە، یەکێتیی ڕووی کردە تاران و پەیوەندی توندوتۆڵی لەگەڵ سوپای پاسدارانی ئێران دامەزراند، بۆ ڕادەیەک کە سوپای پاسداران لە هەندێک چالاکی پێشمەرگە بەشداریان کرد. پێش یەکێتیی، پارتی دیموکراتی کوردستان (پارتی) پەیوەندی لەگەڵ ئێران خۆشبوو لەو خەباتەی کە لە سەرەتای هەشتاکان چڕببووە و پشتیوانی لە ئێران وەردەگرت. وەک یەکێتیی، پارتی لە هەندێک ناوچە چالاکی هاوبەشی لەگەڵ سوپای پاسداران ئەنجام دا. بێجگە لەمە، بارەگا سەرەکییەکانی پارتی لە گوندی زێوە و شاری کەرەج بوون تا ڕاپەڕینی بەهاری ١٩٩١. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش، حیزبی دیموکرات و کۆمەڵە دوای ئەوەی کەوتنە بەر فشاری هێزەکانی جمهوری ئیسلامی ئێران لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو، هەر زوو بە کۆمەک و یارمەتی پەنایان بۆ عێراق هێنا. هەندێک لە بارەگا سەرەکییەکانی هەردوو لایەن تا ڕاپەڕین لەو ناوچانەدا بوون کە لەژێر سایەی حکومەتی عێراقی-دا بوون و کەم تا زۆر کۆمەکی سەربازیی و لۆجستییان لە عێراق وەردەگرت. بەهەمانشێوە، پە=کە=کە، دوای دامەزراندی لە 1978 هەر زوو سەرکردایەتییەکەی بنەوبارگەی تێک ناو ڕووی کردە سووریا. دواتریش دوای ڕاگەیاندنی خەباتی چەکداریی لە 1984 سووریای کرد بە پشتیوانی سەرەکیی خۆی و دەشتی بیقاع-یشی لە لوبنان کرد بە مەڵبەندی مەشق و سازدانی گەریلاکانی بۆ شەڕ لە کوردستان. بەگشتیی، پێداویستییەکانی خەباتی چەکداریی (چەک، فیشەک، ئازوقە، پارە، هتد) پاڵنەریی سەرەکی دروستبوونی پەیوەندی لەنێوان هێز و لایەنە کوردستانییەکان و داگیرکەرانی بەشەکانی دیکەی کوردستان بوون. لێرەدا حەزدەکەم پێش ئەوەی زیاتر بچمە ناو بابەتەکە لەسەر دوو شت هەڵوەستە بکەم.

یەکەم، من ڕێز و پێزانینم بۆ هەموو ئەوانە هەیە کە ڕۆژێک لە ڕۆژان پێشمەرگە، گەریلا یان شۆڕڤان بوون. هاوکات، سەری ڕێز و نەوازش بۆ شەهیدانی کوردستان دادەنەوێنم، بەوانەش لە خەباتی چەکداریی گیانیان فیدا کردووە. ئەو ڕەخنانەی من لەسەر شێوازێکی خەباتە بە هیچ شێوەیەک نابێت وەک بێڕێزیی بە ماندووبوون و خوێنی ڕژاوی بەشدارانی خەباتی چەکداریی ببینرێت. دووەم، دەمەوێت خوێنەر ئاگاداربکەمە کە مەبەست لە پشتبەستن نۆکەرایەتی کردن نییە، لەم بابەتە کە باس لە پشتبەستن دەکەین مەبەستمان تاوانبارکردنی نە سەرکردایەتی و نە بنکردایەتی ئەم لایەنانە نییە بەڵکوو ڕەخنەکردنی خەباتی چەکدارییە کە حەتمییەتی پشتبەستن بە داگیرکەرانی

کوردستانی هێناوەتەگۆڕێ. ب□ بنەما لەسەر□ دیالەکتیکی هۆ و ئەنجام دەکرێت شرۆڤەی پەیوەندی نێوان خەباتی چەکداریی و پشتبەستن بە داگیرکەران بکەین. بەپێی ئەم دیالەکتیکە هەموو ئەنجامێک هۆی هەیە، ئەگەر هۆکە بەهێز بێت ئەنجامەکە حەتمی دەبێت، ئەگەر هۆکەش بێهێز بێت ئەنجامەکەی وەک ڕووداوێک دەردەکەوێت□، بە زمانی بازاڕ پێی دەڵێن ڕێککەوت (سودفە). بۆ نموونە، ئەگەر کەسێک خۆی باش ئامادە بکات بۆ تاقیکردنەیەک ئەوە سەرکەوتنی شتێکی حەتمییە، ئەگەریش کەم یان هەر خۆی ئامادە نەکات ئەوە سەرکەوتنی بە سودفەیە. بە بنەما لەسەر ئەم پرنسیپە دەتوانین هۆی سەرنەکەوتنی شۆڕشەکانی کوردستان تا ئەو شوێنەی پەیوەندی بە خەباتی چەکدارییەوە هەیە شی بکەینەوە.

کەمن ئەوانەی گومانیان لەوەدا هەبێت کە هۆی هەرە سەرەکی شکستهێنانی “شۆڕشی ئەیلول” لە باشوور بە سەرکردایەتی پارتی پشتبەستنی بوو بە ئێران، ئێرانێک کە لە باشترین دۆخ نەیارە و لە خراپترینیش دوژمن و داگیرکەر. گومان لەوەشدا نییە کە “شۆرشی نوێ”ی کوردستان لە 1976-1988 بە ڕابەرایەتی یەکێتیی بەهەمانشێوە پشتبەستن بوو بە ئێران، کە بەهەمان ئاکامی گەیاند. ئاشکراشە کە “ڕێککەوتنی ئەدەنە” لە نێوان سووریا و تورکیا، بە سەرپەرشتی ئێران و میسر، لە 1998، بۆ وەستاندنی پشتیوانییەکانی سووریا لە پەکە^کە، کە دەرپەڕاندنی “عەبدوڵا ئۆجالان”ی سەرکردەی شۆڕشی کوردانی باکوور بەدوای خۆیدا هێنا، هۆکاری هەرە سەرەکیی بێهێزبوونی بزووتنەوەکە لەو پارچەیەی کوردستان-دا بوو، لانیکەم لاوازبوونی باڵی سەربازیی بزووتنەوەکە، کە لە نەوەتەکانی سەدەی ڕابردوو بەشێکی زۆری باکووری کوردستانی لەژێر دەسەڵاتدا بوو و چالاکییەکانی گەریلا ناوچەیەکی بەرفراوانی لە باکوور گرتبۆوە، کەچی لە بیست ساڵی ڕابردوودا تاک و تەرا نەبێت، گەریلا لە باکوور بوونی نەما□و□. لە باشووریش گەریلا توانای هێرشیان لە دەست داوە، بەرگرییکردنی لێ دەرچێت، ئەویش لە چەند شاخێکی سەخت لە دەرەوەی سنوورەکانی باکووری کوردستان، لەنێو تونێل و ئەشکەوتەکانی باشوور نەبێت. ئەمانە ڕاستیی تاڵن.

زیادەڕۆیی نییە ئەگەر بڵێین، کاریگەریی ڕێککەوتنی ئەدەنە لەسەر بزووتنەوەکەی باکوور دەگەڕێتەوە بۆ بوونی بارەگاکانی پە@کە@کە لە لوبنان و پشبەستنی بە سووریا بۆ دابینکردنی بارەگا بۆ مەشق و ڕاهێنان لە دۆڵی بیقاع و یارمەتی سەربازیی و لۆجستیکی. هەرئەویش بوو بەهۆی ئەوەی کە سووریا دەستی باڵای هەبێت لە دیاریکردنی ئاراستە و دواڕۆژی بزووتنەوەکە، لانیکەم تا ئەو کاتەی بارەگاکانی پە+کە+کە لە بیقاع بوون.

پرسیاری گرنگ لێرەدا ئەوەیە، ئایا شۆڕشە یەک لە دوای یەکەکانی کوردستان بۆ پشت بە داگیرکەرانی کوردستان دەبەستن؟ بە دەربڕینێکی دیکە شۆڕشەکان چۆن دەتوانن پشت بە بێگانە نەبەستن؟ کورد چۆن دەتوانێت بەرانگژی تورکیا بێتەوە و پشت بە سووریا نەبەستێت؟ یان دژی دەوڵەتی عێراق یان ئێران خەبات بکات بێئەوەی یارمەتی لە ئێران یان عێراق وەرنەگرێت؟ ئایا دەکرێت شەڕی پارتیزانی بکرێت و کۆمەک لە دەروجیران وەرنەگیرێت؟ ئایا شەڕ بێ ئازووقە دەکرێت؟ بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانە دەبێت هۆکانی پشتبەستن بە دراوسێکان (داگیرکەران) بدۆزینەوە، ئەوسا ڕێگەچارەی خۆقوتارکردن لە نەهامەتی پشتبەستن بە بێگانە دەستنیشان بکەین.

دەست پێ کردن و درێژەدان بە خەباتی چەکداریی لەلایەن بزووتنەوەکانی کوردستان، پێویستیی پشبەستن بە دەروجیران دێنێتە گۆڕێ. بۆ؟ چونکە، بۆ خەباتی چەکداریی، بزووتنەوەکان (کادیر و پێشمەرگەکانیان، گەریلاکانیان) پێویستییان بە چەک و گوللە و تفاقی جەنگی و زەخیرە بۆ چەکدارەکانیان دەبێت، هاوکات پێویستییان بە نەخۆشخانە دەبێت بۆ چارەسەرکردنی بریندارەکانیان، هتد. ئەمانەش وا لە بزووتنەوەکان دەکەن پەنا بۆ وڵاتانی دراوسێ ببەن بۆ کۆمەک و یارمەتی و پشتیوانی. بە واتایەکی دیکە، خەباتی چەکداریی میکانیزمی پشتبەستن بە دراوسێکان دێنێتە گۆڕێ. هاوکات، لەبەر شوێن و واقیعی جوگرافی کوردستان کە "وڵاتێکی دەورەدراو" (landlocked)، واتە وڵاتێکی بێ کەنارە و لە هەموو لایەکەوە بە وشکانی دەورەدراوە، ئەوا زۆرجار، ئەگەر نەڵێین هەمیشە، ئەو لایەنەی کە بزووتنەوەکانی کوردستان داوای یارمەتی لێدەکەن، یەکێک لە چوار داگیرکەرەکەی کوردستان-ە. هەڵکەوتی کوردستان وای کردووە، ئەگەر دەستێکی کورد بەنیازپاکی، یان بۆ بەرژەوەندی خۆی، بیەوێت یارمەتی ڕاپەڕینەکانی کوردستان بدات، ئەوا بەناچاریی بۆ گەیاندنی کۆمەک و چەک و تەقەمەنی دەبێ لە ڕێگەی دراوسێیەکی، داگیرکەرێکی، کوردستان بیان گەیەنێت. مێژووش پێمان دەڵێت کە دراوسێکانی کوردستان تەنیا بۆ بەرژەوەندیە تایبەتییەکانیان یارمەتی کوردیان داوە و دەدەن، یان یارمەتی لایەنی دیکە دەگەیێنن.

دیارە ئەمە تەنیا لەسەر دراوسێ نەیارەکانی کوردستان جێبەجێ نابێت، بەڵکوو لەسەر ئەو هەرێمە نیمچە سەربەخۆیەی کوردستانیش لە باشوور یان هەر دەوڵەتێکی سەربەخۆ لە هەر پارچەیەکی کوردستان لە دواڕۆژ دابمەزرێت، جێبەجێ دەبێت. چونکە هەرێمەکە/وڵاتەکە، بۆ نموونە: هەرێمی کوردستان، بەپێی بەرژەوەندییە کاتییەکانی مامەڵە لەگەڵ بزووتنەوە کوردستانییەکان لە پارچەکانی دیکەی کوردستان دەکات، وەک ئەوەی ئێستا بە زەقی دەبینرێت لە مامەڵەکردنی حکومەتی

هەرێمی کوردستان لەگەڵ بزووتنەوەکانی ڕۆژهەڵات و باکوور. بۆیە، ئەو فشارەی کە ئێستا هەرێم جارجار دەیخاتە سەر بزووتنەوە چەکدارییەکانی ڕۆژهەڵات یان باکوور شتێکی چاوەڕوان کراوە.

لەوەشدا دەردەکەوێت کە خەباتی چەکداریی و پشتبەستن بە لایەنێکی دیکە پەیوەندییەکی دیالەکتیکیانەیان هەیە. لەوەش ترسناکتر ئەوەیە، هەرکاتێک بزووتنەوەیەک پشت بە لایەنێکی دەرەکی ببەستێت، ئەوا لەلایەک دەبێتە مایەی لەدەستدانی جڵەوی بزووتنەوەکە، لەلایەکی دیکەش، بزووتنەوەکە دەکەوێتە ژێر کاریگەریی ئایدیۆلۆجی و فکری لایەنە پشتپێبەستراوەکە. بۆ نموونە، سەرەڕای ئەوەی پە(کە)کە تارادەیەک لە نەوەتەکان سەربەخۆیی خۆی پاراستبوو، بەڵام لەبەرئەوەی بارەگای سەرکردایەتییەکەی لە سووریا و بنکەکانی مەشق و ڕاهێنانی لە لوبنان بوون، ئەوا ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر دەخزایە ژێر کاریگەریی ئەو دەوڵەتە، وەک تێوەگلانی پە[کە]کە لە شەڕ لەگەڵ ئیسرائیل لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو بۆ ڕازیکردنی پشتیوانەکەی، سووریا. هۆیەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە تا دەهات بزووتنەوەکە پێداویستیی جەنگ و تفاق و شوێنی مەشقکردنی زیاتر دەبوو. بە هەمان شێوە، بوونی پە^کە^کە لە سووریا، کە هۆکەی دەگەڕێتەوە بۆ دەستبردنی بۆ چەک و پەیڕەوکردنی خەباتی چەکداریی، یەکێک لەو هۆکارانە بوو کە لەلایەن ئەمریکا و ئیسرائیل وەک ڕێکخراوێکی تیرۆریستی تەماشا بکرێت، چونکە هەم سووریا، واتە پشتپێبەستراوەکە، دەیان ساڵە وەک وڵاتێکی پاڵپشتیکەری تیرۆر ناسراوە، هەم خەباتی چەکداریی شێوازێکی ڕێکخراوەیی بۆ خەبات لەلایەن وڵاتانی ڕۆژئاوا (لە بەشەکانی داهاتوودا قسەی زیاتری لەسەر دەکرێت). لەلایەکی دیکەوە، توندڕەویی سووریا کاریگەرییەکی خراپی لەسەر ڕەوتی فکریی و پراکتیزیی پە+کە+کە دانابوو. سووریا بەمەبەستی فشارخستنە سەر تورکیا و پارسەنگکردنی تەرازووی هێز لە کێشەی ئاو لەگەڵ تورکیا پە-کە-کەی بەکاردەهێنا. لەهەمانکاتدا شەڕی مەعنەوی و ئایدیۆلۆجی ئەمریکا و ئیسرائیلی-شی پێ دەکرد، گوایە بەرەی دژی ئیمپریالیزمیان پێکهێناوە، گوتارێک کە ئێستاش، دوای زیاتر لە ٢٥ ساڵ لە دەرچوون لە سووریا، کەچی پە!کە!کە نەیتوانیوە لێی ڕزگار بێت. لەوانەیە یەکێک لە هۆکارەکانی دەربازنەبوون لە گوتاری دژە-ئیمپریالیزم، نزیکیی ئەو ڕێکخراوە بێت لە ئێران لەم ساڵانەی دوایی، کە خۆی بە ڕابەری بەرەی دژی-ئیمپریالیزم دەزانێت، ئەوەی ئێران ناوی لێناوە بەرەی مقاوەمەت.

پارتی دیموکراتی کوردستان کە لە 1946 دامەزرا، تا سەرەتای شەستەکانی سەدەی ڕابردوو زیاتر خەریکی خەباتی ژێرزەمینی و جەماوەری بوو. پەیوەندی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆی لەگەڵ هیچ

دەروجیرانێکی کوردستان نەبوو، کەچی لەگەڵ سەرهەڵدانی بزووتنەوە چەکدارییەکەی 1961 هەرزوو سەرکردایەتییەکەی بەمەبەستی کۆمەک وەرگرتن دەستی لەگەڵ ئێران تێکەڵ کرد. بەوەش نەوەستا لەڕێگای چەند کەسێکەوە لەگەڵ ئیسرائیل-یش پەیوەندی بەسترا. گۆڕانکارییەکی ئەوتۆ لە سەرەتای دامەزراندی پارتی تا ١٩٦١ لە سەرکردایەتی بزووتنەوەکە و ڕەوتە فکرییەکانی پارتی ڕوویان نەدابوو، پرسیارێکە ئەوەیە، ئەدی بۆچی دوای دەست پێ کردنی خەباتی چەکداریی، بزووتنەوەکە دەستی بۆ دراوسێکانی درێژ کرد. ئەگەر خەباتی چەکداریی و پێداویستییەکانی شۆڕش نەبووبێت ئەدی دەبێ چی بێت؟ واتە، خەباتی چەکداریی زەرورەتی پشتبەست بە بێگانەی هێناگۆڕێ.
لەهەمان کاتدا، بەنزیکبوونەوە لە ئێران و ئیسرائیل پارتی هەم جڵەوی بزووتنەوەکەی لە دەستدا، هەم بوو بە بەشێک لە گەمە ئیقلیمییەکانی وڵاتانی ناوچەکە و جیهان، هەم لە ڕەوتە شۆڕشگێڕییەکانی ئەو سەردەمی ناوچەکە دوورکەوتەوە، لەوانە حیزبی شیوعی عێراقیش. ئەمە لێرە باس لە باشی یان خراپی نزیکبوونەوە یان دوورکەوتنەوە لە حیزبی شیوعی و بلۆکی ڕۆژهەڵات ناکەین، بەڵکو دەمانەوێت ئەوە بڵێین کە پشتبەستن بە بێگانە حەتمییەتی گۆڕین لە ئاراستەی فکریی بزووتنەوەکەش دێنێتەگۆڕێ. پارتی تا سەرەتای شەستەکانی ڕابردوو وەک هێزێکی چەپ خۆی دەناساند و لە حیزب و لایەنە چەپەکانی ناوچەکە نزیک بوو، بەڵام کاتێک بزووتنەوەکە لەگەڵ ئێران و ئیسرائیل پەیوەندی گرێدا، ئێدی پارتی پشتی لە چەپ و بلۆکی ڕۆژهەڵات کرد و ڕووی لە ئێران و ئەمریکا کرد، وەک بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی موحافیزکار خۆی نمایش دەکرد.
بەپێچەوانەوە، لەبەرئەوەی بزووتنەوەکەی باکوور بنەوبارگەی لە سووریا دانابوو ئەویش دژ بە ڕۆژئاوا و بە شنەی ڕۆژهەڵات سەمای دەکرد، بزووتنەوە کوردییەکەش لەسەر هەمان ئاواز دەیخوێند و ئاڵای سووری کۆمۆنیزمی لە شاخەکانی کوردستان هەڵکردبوو. بەوەش نەوەستا، وەک ئاماژەی پێ کرا، لە لوبنان لەپاڵ فەلەستینییەکان شەڕی ئیسرائیلی دەکرد.
ئەمانە هەموو نیشانەی ئەوەن کە خەباتی چەکداریی بێجگە لەوەی پێویستیی پشتبەستن بە وڵاتێکی دراوسێ، لە دۆخی کوردستان، داگیرکەرێک، دێنێتە پێش، ئەوا بزووتنەوە چەکدارییەکان بۆ پڕکردنەوەی پێداویستییەکانیان دەکەونە ژێر کاریگەریی فکریی و ئایدیۆلۆجیی ئەو لایەنەش کە پشتی پێ دەبەستن. ئەمەش دەبێتە مایەی نەک هەر لە دەستدانی جڵەوی بزووتنەوەکە بەڵکو ئاراستە فکرییەکانیشی ڕەنگدانەوەی واقعی ڕۆژ نابن چونکە بە ناچاری دەکەونە ژێر ڕەحمەتی خەتە ئایدیۆلۆجییەکانی دەوڵەت یان لایەنە

پشتپێبەستراوەکە. یەکێک لە بەرەنجامەکانی پشتبەستن بە بێگانە، کە زادەی پەیڕەوکردنی خەباتی چەکدارییە، لەگەڵ دەستدانی جڵەوی بزووتنەوەکە، دەوڵەتە پشتپێبەستراوەکە دەخاتە پێگەیەکی بەهێز لە کاریگەریی دروست کردن لەسەر بزووتنەوەکە. بۆیە هەر کاتێک بەرژەوەندییەکانی وڵاتە پشتپێبەستراوەکە بخوازێت فوویەک لە “مەشخەڵی” شۆڕشەکان/ڕاپەڕینەکان دەکەن.

ئەوە بەو مانایە نییە کە خەباتی چەکداریی تاکە هۆکاری سەرنەکەوتن یان سەرانگۆبوونی بزووتنەوە کوردستانییەکانە، بەڵکو یەکێکە لە هۆکارە سەرەکییەکان. بۆیە من لەو باوەڕەدام یەکەم هەنگاو بەرەو سەرکەوتن و لەدەستنەدانی ڕکێفی بزووتنەوەکانی کوردستان بە وەلانانی خەباتی چەکداریی وەک شێوازێکی خەبات دەست پێ دەکات.

لە بەشەکانی داهاتوودا، گفتوگۆی خاڵە نەرێنی و نەهامەتییەکانی دیکەی خەباتی چەکداریی دەکەین، لەوانە: ناشیرینبوون و باونەمانی خەباتی چەکداری وەک شێوازێکی خەبات؛ شکستی بەردەوام و یەک لەدوای یەکی بزووتنەوە و شۆڕشەکان؛ تا کاریگەریی خەباتی چەکداریی لەسەر هەڵاواردنی هەردوو نوخبە سیاسی و ڕووناکبیرییەکانی کوردستان لەگەڵ خەڵک و جەماوەر.

ماویەتی..

هونەرمەندان بدوێنە شەرحی حاڵی خۆیان دەکەن!.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بڕوام وایە دیارترین توێژ لە دوای مامۆستایان (خۆم مامۆستام و ئەوە دەزانم) کە ناخوێننەوە، توێژی هونەرمەندانن، ئەمەش زۆر بە ڕوونی لە میانەی دیمانە و گفتوگۆ و بەشدارییان لە بەرنامە میدیایەکان دەردەکەوێت، کە زۆرباش هەست بەوە دەکەین کە هونەرمەندی کورد، چۆن هونەری هەیە، بەڵام ڕۆشنبیریی هونەری نییە، کە سەرچاوەکەی لە کتێب و خوێندنەوەوە دروست دەبێت. ئێمە لە کوردستاندا، ئەکتەری زۆر بە توانا، مۆسیقاڕی زۆر ل□ه□اتوو،

ش□□کاری زۆر داهێنەر، شانۆنامەنووس و سیناریست و گۆرانیبێژی زۆر بە توانامان هەن، بەڵام لە ڕووی ڕۆشنبیریی هونەریی و زمانی دەربڕینەوە، ئەوەندە هەژار و کۆلەوران، م□ر□ق ب□ زەیی پێدا دێنەوە، کە چۆن لە دیمانەیەکی تەلەفزیۆنیدا، زووو پە کییان دەکەوێت و ناتوانن دوو ڕستەی ڕاست و دروست، دوو زانیاریی جیهانی و کوردستانی لە بارەی هونەرەکەی خۆیانەوە بخەنە ڕوو، چونکە بڕوایان وایە، سنووری هونەر تەنها لە ژەنینێکی ناوازە، تابلۆیەکی پڕ مانا، نواندنێکی جوان، دەنگێکی خۆش، کۆتایی دێت و ئیدی پێویشستیان بە هیچ نییە. زۆر جار کە سەیری زمانی هونەرمەندانی کورد، ئاستی ڕۆشنبیریی و زمانزانی و مەعریفیان دەکەم، بە ڕاستی بەلامەوە سەیرە و تەریق دەبمەوە، کە چۆن دەبێ هونەرمەند، کە ناو و شوناسێکی هێندە گەورە و جوانە ،بەو شێوەیە بێت و ئەمە ئاستی ڕۆشنبیریی و زمانزانی بێت؟ سەیر کەن هونەرمەندانی کورد چی دەکەن و چی دەڵێن؟ ئەوان لە بری ئەوەی داهێنان بکەن، هونەری نەتەوەکەیان لە هەموو ڕووکەوە بە دنیا بناسێنن، دێن بە زمانێکی پەریووتی بێ زانیاریی و گوتە و دەستەواژەی هێندە میللی و کۆمەڵایەتییانە دەدوێن، کە نەك هەر جیاوازی لەگەڵ زمانی ئاسایی خەڵك نییە، بگرە پلەیەك لە ژێر ئەو زمانەشە. سەرنج بدەن، دراماںووس و ئەکتەرێکی دیار، کە ئایکۆنێکی هونەری دیارە، بە دەنگێکی بەرز و بە هەناسە بڕکێوە د□□□ت:([illegible]) [illegible]: م□یانهێنن ! بە ڕاست ئەمە زمانی هونەرمەندە، یان زمانی شوان و گاوان؟ مەگەر ئەوان کە نەدەزانن هونەر چییە و نواندن چییە، قەت قسەیەکی لەو شێوەیە دەکەن؟ هونەرمەندێکی دیکەی ژن، بە دەنگێکی بەرز هاوار دەکات و دەڵێت:

(یەك ملیار دۆلارم بەنێ دەمی پیاوێك ماچ ناکەم !) بەوەدا دیارە کە ئەم خاتوونە لە هونەر و نواندن نەگەیشتووە، چونکە جیاوازی لە نێوان دنیای هونەر و دنیای واقیع ناکات و وا دەزانێ هەردووکییان هەر یەکن. مەگەر جگە لە ژنە هونەرمەندەکان، ملیۆنان ژنی دیکە لە کۆمەڵگە نین؟ بۆچی دەرهێنەرێك بەوان ناڵێت ماچی پیاوێك بکەن؟ چونکە ئەوان هونەرمەند نین ! هونەر بێ ڕاشکاویی و بوێریی و

سڵنەکردنەوە هیچ مانا□کی هەیە؟ ئایا ئەم ئەقڵە بە ناو هونەری□□ هیچ جیاوازییەکی لەگەڵ ئەقڵی ئاسایی ژنێکی دواکەوتوو خێڵەکی هەیە؟ هونەرمەندێکی دیکەیان هاوسەرە پیاوەکەی کە زۆر لە خۆی قۆزترە، لە ماڵ دەردەکات و ناچاری دەکات لە سەر شەقام ونێو پارکەکان بنووێت ! یەکێکی دیکەیان، لە گۆرانییەکدا بۆ شووکردن دەکرووزێتەوە و داوا دەکات بچنە داخوازیی ! سەردەمانێك ژنی کورد بە شوو دەدرا، مارەبڕ دەکرا، دەگواسترایەوەـ هەفتا ساڵیش لەگەڵ پیاوەکەی بەیەکەوە دەژیان، کەچی هەرگیز ڕووبەڕووی دانەدەنیشت و پشتی تێ دەکرد، واتا ئەوەندە شەرمن و خاوەن ڕێز و سرووشتی کۆمەڵایەتییانەی جوان بوو. یەکێکی دیکەیان تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی چنیوە و بە شانازییەوە باس لەوە دەکات تەمەنی پەنجا ساڵە و مێردەکەشی بیست ساڵە و بە سی ساڵ لەو گەورەترە، ئەو هونەرمەندانەشی کە ڕقیان لێیە لە بەر ئەوەیە کە گەنجێك هاوسەریەتی! لێرەدا قسە لە سەر ئەوە ناکەین کاتێ ژنێك دڵخۆشە بەوەی لە تەمەنی پەنجا ساڵی گەنجێکی بیست ساڵ هاوسەریەتی، چونکە دەزانین خۆشی و مەرامی ئەو هاوسەرگیرییە چییە و لە چیدایە ! تەنها دەڵێین ئایا ئەو باس و ڕووداوە بێ بەها و نا هونەری و ناکۆمەڵایەتییانە هی ئەوەن لە زاری هونەرمەندێکەوە بگوترێن؟ مەگەر هونەرمەند دەبێ داهێنان لە هونەرەکەی بکات، یان شانازی بەوە بکات کە مێردێکی گەنجی هەیە؟ یەکێکی دیکەیان دەڵێت □ مێردەکەم سیفەتی جاکوراری هەیە ئەوەندە ترسناکە) بە مەرجێك سیفەتی ڕێویشی نییە، چونکە زانستی پزیشکی و دەروونناسی ئەوەی سەلماندووە پیاوی سپی پێست و قژ زەرد و چاوشینەکان، لاواز و بێ توانان و سیستەمی بەرگریی لە شیان وەك ڕەشپێست و گەنم ڕەنگەکان بە هێز نییە ! ئەویتریان باس لەوە دەکات کە هەموو لەشی تاتووە، نازانێ کامەیان ب□ ل□□ز□ر لا بات. یەکێکی دیکەیان هەرچی قسەی بازاڕی هەیە، بە ناوی بەندەوە ڕێز دەکات! بە ڕاست ئەمە دەبێ زمانی هونەرمەندان بێت؟ بێگومان بە داخەوە زۆرینەی هەرە زۆریان، ڕۆشنبیری□کی کەم و زمانێکی پەرپووت و هەژاریان هەیە و هونەرمەندە ڕۆشنبیرەکانی ئێمە لە پەنجەی دوو دەست تێنا پەڕن.

ناو و شوناسی هونەرمەند گەورە و پیرۆزە، نابێ بە ئاسانی بدرێتە پاڵ هەموو کەسێك، هونەرمەند دەبێ بە مانای وشە لە هەموو ڕووکەوە بە تایبەتیش ڕۆشنبیریی و زمانەوە هونەرمەند بێت ! من چی لە گۆرانیبێژێکی ناودار، ژەنیارێکی دیار و بە توانا، ئەکتەرێکی خاوەن ئەزموون بکەم ئەگەر نەزانێت دوو قسەی جوان و پڕ مانا بە زمانێکی ڕێکی کوردییانە لە دیمانەیەکی تەلەفزیۆنیدا دەرب□□□ت.

هونەر هەر تەنها بەهرە و نمایش نییە، بەڵکو لەوە گرنگتر پێگە و

کاریگەرییەتی لە سەر ئاستی تاك و کۆمەڵگە. هونەرێك لە خزمەت نەتەوە و نیشتمان، ئاکار و بەها ڕەوشتی و کۆمەڵایەتییەکانی مرۆق نەبێت، هیچ مانایەکی هەیە؟.هیوادارم هونەرمەندانی کورد کەمترین دەرکەوتنیان هەبێت، نە بادا وەك ئەو باڵندەیەیان لێبێت کە دەڵێن تەنها یەکجار دەیخویند ئەویش دەیگووت:_ (قوڕ) .

*ئەم بابەتە لە ڕۆژنامەی هەولێر ژمارە (4181) لە 28/10/2024 بڵاوکراوەتەوە.

وتارێکی جەمال نەبەز بە ئەڵمانی لە بارەی شێخ حەسەنی گۆڵزەردە.. ئەردەڵان عەبدوڵڵا

جەمال نەبەز کەسێکی فرەبەهرە بوو، لە یەککاتدا «مێژوونووس، ئەدیب، سیاسەتمەدار، زماننزان، وەرگێڕ، مامۆستای زانکۆ» جگە لە زمانی کوردی کۆمەڵێک زمانی بیانیی دەزانی، ئەمەش هاوکاری باشی کردبوو، تاوەکو دونیابینی و ڕۆشنبیری خۆی فراوانتر بکات. لە هەمووشی گرنگتر زیاتر خزمەتی گەلی کورد بکات بەتایبەتی لەڕووی ناساندنی کەلتوری کوردی بە وەلاتانی جیهان لەپێش هەموویانەوە گەلانی عەرەبی و ئەڵمانی، چونکە کۆمەڵێک کتێب و وتار و لێکۆڵینەوەی گرنگی بەم دوو زمانە نووسیوە.

لە ماوەی پێشوودا لە سلێمانی سەردانی «ڕێکخراوی ڕۆشنبیریی جەمال نەبەز»م کرد، لەڕاستیدا بوونی ئەم بنکەیەش، خۆی لە خۆیدا خزمەتێکی گەورەیە بە ئەدەب و فەرهەنگی کوردی بەگشتی و ئەدەبیاتی مامۆستا جەمال نەبەز بەتایبەتی. بەداخەوە ئێمە زۆر کەم گرنگییمان بە هێشتنەوەی توراسی مامۆستایانی پێشوومانداوە بەتایبەتی لە بواری ئەدەبیی و فەرهەنگیدا، لەکاتێدا زۆر لە وەلاتانی جیهان، لەپاش مردنی نووسەر و هونەرمەندان، بنکەیێک یان ماڵی نووسەرەکە وەکو مۆزەخانەیێک دەهێڵنەوە، بەئەوەی لەلایەکەوە نەوەی نوێ ڕێز لە مامۆستایانی پێش خۆی بگرن، لەلایەکی تریشەوە پارێزگاری لە کەلتوری خۆیان بکەن و بە جیهانی بناسێنن. هەربۆیە ئەم هەوڵەی ئەو

بەڕێزانەی ڕێکخراوی ڕۆشنبیریی جەمال نەبەز، مایەی دەستخۆشی لێکردنە.
لەوێ کاک دەوەن مەعروف بەڕێوەبەری ڕێکخراوەکە، کە کۆمەڵێک بەرهەمی ناوازەی مامۆستای جەمالی پێ پیشاندام، لەوانە کتێبەکانی مامۆستا بە زمانی ئەڵمانی و عەرەبی، جگە لە کۆمەڵێک وتار بە زمانی ئەڵمانی، کە هەر هەموویان تەوەری سەرەکییان گەلی کوردستانە.
یەکێکیش لەو وتارانەی کە بووە مایەی سەرنجم، وتارێکی مامۆستا جەمالە کە لە ساڵی 1972 واتە پێش 52 ساڵ، لە گۆڤارێکی زانستیی ئەڵمانی، لە بارەی ئەستێرەناس و کەسایەتیی ناوداری کورد « شێخ حەسەنی گڵە زەردە» یە.

وتارەکە بە ناونیشانی: (Ein kurdisches Mond-Observatorium aus neuerer Zeit، ڕوانگەیەکی کوردی بۆ بینینی مانگ لەسەردەمی نوێدا) کە لە گۆڤار (خۆرهەڵاتناسی ئەڵمانی)دا بڵاوکراوەتەوە. لە وتارەکەدا جەمال نەبەز باسی کەسایەتی شێخ حەسەنی گڵە زەردە دەکات و دەڵێت: ئەو ئەستێرەناوەکی» ئەستێرەناس « کورد بووە لە ناوەڕاستی سەدەی 18 دا ژیاوە، کۆمەڵێک کتێبی گرنگی نووسیوە، بەڵام بەداخەوە بەشێکی زۆری ئەو بەرهەمانەی، بەهۆی بەردومانی فڕۆکە جەنگییەکانی سوپای عیراقەوە سووتێنراون.
لەلایەکی ترەوە باسی ئەو داهێنان و کارە گرنگانە دەکات کە ئەم ئەستێرەناسە کوردە کردوویەتی، هەروەها باسی ئەو بورجە دەکات کە شێخ حەسەن دروستیکردووەو دەڵێت: ئەو بورجێکی ستوونی لەسەر شاخی گڵەزەردە دروستکردووە، کە لە بەرد و گڵ دروستکراوە.

پاشان باسی شاخی گڵە زەردە دەکات، گرنگی و پێگەی ئەم شاخە باس دەکات، کە دەکەوێتە نزیک شاری سلێمانییەوە.

بە گشتی ناساندنی ئەم کەسایەتییە کوردییە بە گەلی ئەڵمانیا، کە لە بواری زانستیدا داهێنانی کردووە، خزمەتێکی گەورەیە. لە داهاتوودا هەوڵ دەدەم تەواوی ئەو وتارەو وتارەکانی تریشی، لەگەڵ چەند کتێبێکی کە بە ئەڵمانی نووسیویەتی، وەربگێڕمە سەر زمانی کوردی، ئەمەش پڕۆژەیەکی ڕێکخراوی ڕۆشنبیری جەمال نەبەزە لە سلێمانی، هیوادارم بتوانم بە ئەنجامی بگەیەنم.

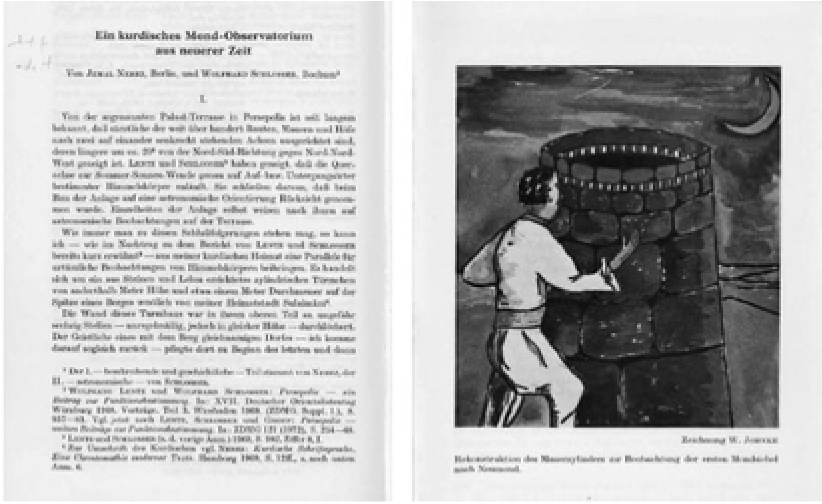

Ein kurdisches Mond-Observatorium aus neuerer Zeit

ناساندنی زانستی بە کتێبی "ئینسایکلۆپیدیای دەروونی..158.. ابراهیم موحەمەد(ئەبڕاهام لەڤای)

ناساندنی زانستی بە کتێبی "ئینسایکلۆپیدیای دەروونی"(نەخۆشییە دەروونییەکان). نووسەر: خلیل البواب، وەرگێڕانی بە کوردی لەلایەن مامۆستای زانکۆ و پسپۆڕی بواری دەروونزانی: فکری مەجید.
چاپی یەکەم ساڵی ٢٠١٢(تاکو ئێستا ئەم پەرتووکە سێ جار لە چاپ دراوەتەوە).

نووسینی وتار: ابراهیم موحەمەد(ئەبڕاهام لەڤای)، زنجیرەی ١٥٨.

کتێبی "ئینسایکلۆپیدیای دەروونی (نەخۆشییە دەروونییەکان)" بەرهەمێکی زانستی و ئەکادیمی گرنگە لە بواری دەروونناسیدا کە لەلایەن نووسەری شارەزا "خەلیل ئەلبواب"ـەوە نووسراوە و لەلایەن پسپۆڕی بواری دەروونناسی"فکری مەجید کۆرینی"یەوە وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی کوردی. ئەم کتێبە بە شێوەیەکی سیستەماتیک و زانستی، کۆمەڵێک زانیاری گرنگ و پێویست لەخۆدەگرێت سەبارەت بە نەخۆشییە دەروونییەکان، شێوازەکانی دەستنیشانکردن، و میتۆدە هاوچەرخەکانی چارەسەرکردن. گرنگی کتێبەکە لەوەدایە کە بە زمانێکی ڕوون و

زانستی، دیاردە دەروونییەکان شیدەکاتەوە و لە ڕوانگەی پزیشکی و دەروونناسییەوە لێکۆڵینەوەیان لەسەر دەکات.

لە ڕووی ناوەڕۆکەوە، کتێبەکە باس لە زۆربەی نەخۆشییە دەروونییەکان دەکات، وەک خەمۆکی، خەمۆکی ناوەکی، خەمۆکی دوای لەدایکبوونی مناڵ، و خەمۆکی ناچەشن، دڵەڕاوکێ، شیزۆفرینیا، دوو جەمسەری، کەسایەتی دووانە، ئۆتیزم، و چەندین نەخۆشی تر. کتێبەکە بە شێوەیەکی ورد و زانستی باس لە پێناسەی نەخۆشییە دەروونییەکان دەکات و پۆلێنبەندییەکی تەواوی بۆ جۆرەکانی نەخۆشی دەروونی خستووەتە ڕوو. هەر نەخۆشییەک بە جیا و بە وردی شیکراوەتەوە، هۆکارەکانی دروستبوونی، نیشانەکانی، شێوازەکانی دەستنیشانکردن و چارەسەرکردنی خراونەتە ڕوو.

لە ڕووی میتۆدۆلۆژیاوە، کتێبەکە پشت بە نوێترین توێژینەوە و لێکۆڵینەوە زانستییەکان دەبەستێت لە بواری دەروونناسیدا. نووسەر و وەرگێڕ هەوڵیان داوە پشت بە سەرچاوە باوەڕپێکراو و نێودەوڵەتییەکان ببەستن و زانیارییەکان بەپێی پێوەرە زانستییە جیهانییەکان بخەنە ڕوو. هەروەها، کتێبەکە هاوتەریبە لەگەڵ پێوەرەکانی DSM-5 و ICD-10 کە دوو سەرچاوەی سەرەکین لە بواری پۆلێنکردن و دەستنیشانکردنی نەخۆشییە دەروونییەکان.

یەکێک لە تایبەتمەندییە گرنگەکانی ئەم کتێبە ئەوەیە کە تەنها تیۆری نییە، بەڵکو لایەنی پراکتیکیشی لەخۆگرتووە. لە هەر بەشێکدا، نموونەی پراکتیکی و حاڵەتی واقیعی خراونەتە ڕوو کە یارمەتی خوێنەر دەدەن باشتر لە چەمک و بابەتەکان تێبگات. هەروەها، شێوازەکانی هەڵسەنگاندن و دەستنیشانکردنی نەخۆشییەکان بە شێوەیەکی پراکتیکی و کردەیی خراونەتە ڕوو.

کتێبەکە گرنگییەکی تایبەتی داوە بە بواری چارەسەری دەروونی و شێوازە هاوچەرخەکانی چارەسەرکردن. لەم بەشەدا، باس لە نوێترین میتۆد و تەکنیکەکانی چارەسەری دەروونی کراوە، لە چارەسەری دەرمانییەوە بۆ تەراپییە جۆراوجۆرەکان. هەروەها، ڕێنمایی و ڕاسپاردەی گرنگ خراونەتە ڕوو سەبارەت بە چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ نەخۆشە دەروونییەکان و شێوازی یارمەتیدانیان.

لە ڕووی زمانەوانییەوە، کتێبەکە بە زمانێکی ڕوون و پوخت نووسراوە کە تێگەیشتنی ئاسان کردووە بۆ خوێنەر. وەرگێڕ هەوڵی داوە زاراوە زانستییەکان بە شێوەیەکی دروست و گونجاو بگوێزێتەوە بۆ زمانی

کوردی، بەجۆرێک کە هەم واتای زانستی خۆیان بپارێزن و هەم بە خوێنەری کورد تێگەیشتنیان ئاسان بێت. ئەمەش بەهایەکی زیاتری بەخشیوە بە کتێبەکە وەک سەرچاوەیەکی زانستی کوردی.

گرنگییەکی تایبەتی کتێبەکە لەوەدایە کە بۆشاییەکی گەورە پڕ دەکاتەوە لە کتێبخانەی کوردیدا. لە کاتێکدا کە کتێبی زانستی بە زمانی کوردی لە بواری دەروونناسیدا کەمن، ئەم کتێبە بووەتە سەرچاوەیەکی گرنگ و پێویست بۆ خوێندکاران و پسپۆڕانی بواری دەروونناسی. هەروەها، کتێبەکە دەوڵەمەندی کردووە بە زاراوە و چەمکە زانستییەکان بە زمانی کوردی.

لە ڕووی پێکهاتەوە، کتێبەکە بە شێوەیەکی ڕێکوپێک و لۆژیکی دابەشکراوە بۆ بەش و تەوەرە جیاوازەکان. سەرەتا چەمکە بنەڕەتییەکان دەخاتە ڕوو، پاشان بە شێوەیەکی پلە بە پلە دەچێتە ناو بابەتە ئاڵۆزترەکان. ئەم ڕێکخستنە وایکردووە خوێنەر بە ئاسانی بتوانێت شوێن زنجیرەی بابەتەکان بکەوێت و تێگەیشتنێکی قووڵ و هەمەلایەنە بەدەست بهێنێت.

بێگومان ئەم کتێبە گرنگی تایبەتی خۆی هەیە بۆ چەند گرووپێکی جیاواز: بۆ خوێندکارانی زانکۆ دەبێتە سەرچاوەیەکی گرنگی خوێندن و فێربوون، بۆ مامۆستایان و توێژەران دەبێتە سەرچاوەیەکی باوەڕپێکراو بۆ وانەوتنەوە و توێژینەوە، بۆ پسپۆڕان و دەروونناسان دەبێتە ڕێنیشاندەرێک لە کاری پراکتیکیدا، و بۆ کەسانی ئارەزوومەند دەبێتە سەرچاوەیەک بۆ تێگەیشتن لە دۆخە دەروونییەکان و چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵیان.

پێشنیار دەکەم ئەم کتێبە بخوێندرێتەوە لەلایەن هەموو ئەو کەسانەی کە لە بواری تەندروستی دەروونیدا کار دەکەن یان دەخوێنن. بەتایبەت بۆ خوێندکارانی بەشی دەروونناسی و دەروونناسان، ئەم کتێبە دەبێتە سەرچاوەیەکی گرنگ و پێویست. هەروەها بۆ کەسانی ئارەزوومەند، کتێبەکە دەرفەتێکی باش دەڕەخسێنێت بۆ تێگەیشتن لە نەخۆشییە دەروونییەکان و شێوازەکانی چارەسەرکردنیان، پەرتووکەکە بە شێوەیەکی زانستی و سیستەماتیک داڕێژراوە، هەر لە پێناسەی نەخۆشییەکان، هۆکارەکانیان، نیشانەکانیان، تا دەگاتە شێوازەکانی چارەسەر و خۆپاراستن. هەر نەخۆشییەک بە وردی و بە پشتبەستن بە سەرچاوە زانستییە باوەڕپێکراوەکان شیکراوەتەوە. ئەمەش وایکردووە کتێبەکە ببێتە سەرچاوەیەکی گرنگ و تەواو بۆ خوێندکارانی بواری دەروونناسی و پسپۆڕانی ئەم بوارە.

بمنەخشێنە بە ئەبەدییەت.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

هەموو بێدەنگیەکان و شەوەکانم کردە ووشە
ئەوەی نەوترا ، من نوسیمەوە …
(ئارسەر ڕامبۆ / وەرزێک لە دۆزەخا)

پەراوێزم کە ، تۆفانی
ساتەکان، تازە گوێنادەمێ
بگەڕێمەوە نزرگە پیرۆزەگانی خەمگینی!
هەموو شتەکان خەیال دەرچوون
چەند ئاسان پەپولەکانی جوانی
لە پەنجەکانەوە فڕین! ئای لاوەتی!
خۆشیە جوانە درۆزنەکان، گریمانەی
ئەبەدیەت لە تەمی عیشقێک
کە زوو ڕەویەوە، چەند ئاسان بوو
فێربوونی ژمارەو پیتی
سروودی بوون و نەبوون!
بینیم ئاسمان ڕەنگی ئاڵتونی،و ڕەشی
خوێنی!، هاوڕێکەم ووتی..
با لە پەنجەرەی شەمەندەفەری کاتەوە
مەملەکەتی بریسکاوەی خەری سپی ببینین
لە پشتەوە ئەسپسوارەکانی دۆزەخ قاقایان بوو!
دەشێ جارێکی تر لە ڕۆحی ترا
یەک ببینینەوە، ئەوی نازدار پێی ووتم،
هیشتا هەنگوین و شەکری
گوڵە هەڵاڵەکان بە ماچێکی ژەهرین
لەسەر لێوی بوو!
هەموو ڕەنگێکم ئەوەتەوە کە لە لاوەتی
بۆستان و دەشت و دیواری قوتابخانەکانمان پێ بۆیە ئەکرد
وەک جاران زەردەم بێت
بە قووڵایی ئەو چاڵانەی
ژیان لە گەشتە بوهێیمیەکان

بۆی دانابووم، ئەو دەڵێ:
چی سودێکی هەیە دواکەوتن
یان زوو گەیشتن
گەر هەموو ڕێگاکان ئەچنەوە تاریکی مەرگ
چۆن بتوانم جارێکی تر
کازیوەت بم
ئەی فریشتەی ڕۆح قەقنەزی
یاخی لە عەرشی میهرەبانی
تا بە بەخشندەیی
لەگەڵ پەرتبوونی رۆحم بدوێم
چەشنی سۆناتای ئێوارەیەکی وەنەوشەیی
ژیانم بەردەوامە
وەڵامم دایەوە، زەنگێک لە کلێسای
شیعردایە، زرنگەی چرکەکانی تێپەڕین□م
بە نێو پیادەرەوەکانی سەردەمێکی فەنا
ئەمانەی ئەیبینی کۆچەری سەرھەڵگرتوون
دوپاتکردنەوەی هەمان سەفەری ئادەمە
بەرەو نەفرەت! بەرەو گەڕان بۆ مانا
کە خواوەندەکان لێیان سەندەوە
سەرباری ئەوەش،
هاژەی زەریای دڵمە
دەریاچەی بێهودەیی زیندوو ئەکاتەوە!

....
وێنەکە کارێکی هونەری فۆتۆگرافەری نەمساوی
Thomas Muhl
بەسوپاسەوە لە بەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە

کتـێبـێـك لە بـارەی شیعری شەوی

ی□دا چاپ و بڵاو دەکرێتەوە

وا بڕیارە لە یادی شەوی یەڵدا دا، کتێبێکی دیکەی سەدیق سەعید ڕواندزی بە ناوی (شەوی یەڵدا لە نێوان نالی و کوردی دا) چاپ و بڵاو بکرێتەوە. ناوەڕۆکی ئەم کتێبە، لێکۆڵینەوە و ساغکردنەوەی ئەو شیعرەیە، کە ئایا شیعری کام لەم دوو شاعیرەیە، کە هەتا ئێستا هەندێك بە شیعری نالی و هەندێکی دیکەش بە شیعری مستەفا بەگی کوردی دای ئەنێن. نووسەر لەو کتێبەیدا، بە خوێنەوەیەکی زمانی و فەرھەنگی زمانی شیعری هەردوو شاعیرەو□، ش□□ق□ی دەقەکە دەکات و ڕوونی دەکاتەوە کە ئەم شیعرە شیعری نالییە و هیچ پەیوەندییەکی بە کوردییەوە نییە، چونکە زمان و جیهانبینیی و لایەنی وشەسازیی شیعری دەقەکە، لە هی نالی دەچێت نەك کوردی. هەر لە پەراوێزی ش□□ق□کردنەکەدا، نووسەر ئاماژە بە زمانی هەردوو شاعیر و دواتر بەستنەوەیان بە زمانی سەردەمی بابانەکان و شیعری کلاسیکی ئەو کاتە دەکات و دواتریش لە سەر زمان و لایەنی وشەسازیی شیعری شەوی یەڵدا دەوەستێت، کە ئایا شیعرەکە لە زمانی شیعرەکانی نالی دەچێت یان کوردی؟ وا بڕیارە ئەم کتێبە خوا یار بێت. لە ڕۆژی بیستی مانگی کانوونی یەکەمی داهاتوو، کە هاوکاتە لەگەڵ شەوی یەڵدا لەلایەن کۆمەڵگەی فەرھەنگی ئەحمەدی خانێ لە سۆران، چاپ و بڵاو بکرێتەوە !

کریستینا دەبێتە یەکەم کەشتیوانی ژن بۆ سەر مانگ.. رەزا شوان

کریستینا هامۆک کۆچ، ژنێکی ئەمریکی بەڕەسەن ئەفریقییە. لە (٢٩/ یانوار/١٩٧٩) لە گراند راپیدز لە میشیگان لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لەدایک بووە. لە ئێستادا تەمەنی (٤٥) ساڵە. لە شاری (جاکس□نفیل) لە ویلایەتی کارۆلینای باکوور گەور□ بووە. دوو بڕوانامەی بەکالۆریۆسی لە زانیاری ئەندازیاری کارەبا و لە فیزیا و لە زانیاری و بیرکاری بەدەستهێناوە. لە

ساڵی (٢٠٠١) دا، بڕوانامەی ماستەری لە ئەندازیاری کارەبا، لە زانکۆی ویلایەتی کارۆلینای باکوور وەرگرتووە. هەر لە ساڵی (٢٠٠١) دا، دەرچووی پرۆگرامی ئەکادیمی ناسایە، لە سەنتەری فڕین بۆ بۆشایی ئاسمان گۆدارد. لە چەندین کۆرس و ئەرکی ناسادا بەشداری کردووە، فیزیای ئەستێرەیی و گەردوونناسی خوێندووە. وەک یاریدەدەری مامۆستا، لە کۆلێژی مەنتگۆمەری لە ویلایەتی میریلاند کاری کردووە و سەرپەرشتیی خولێکی فیزیای کردووە. کریستینا کۆچ دەڵێت:"کاتێک کە لاو بووم، زۆر حەزم دەکرد شەوانە سەیری ئاسمان و سەیری ئۆقیانووس بکەم”

کریستینا لە دوای دەرچوونی لە زانکۆ، وەک ئەندازیارێکی کارەبا، لە سەنتەری فڕینی بۆشایی ئاسمانی لە گۆدارد لە ویلایەتی میریلاند و لە تاقیگەی فیزیای کارپێکراوی و لەسەر تیشکدانەوەی ژینگەیی لە نزیک زەوی، لە زانکۆی جۆنز هۆپکینز بە تاقیکردنەوە، لێکۆڵینەوەی کردووە. هەروەها کۆچ بە کرداریی زانستی لە شوێنە دوورەکانی وەک، ئەنتارکتیک، گریلاند و باکووری ئەلاسکا ئەنجامداوە. وەک هاوکارێکی توێژینەوە، لەگەڵ پرۆگرامی جەمسەری باشووری ئەمریکا و ئەندازیاری مەیدانی، لە بەڕێوەبەریتی نیشتمانی، لەسەر ئۆقیانووسەکان و بەرگەهەوا، بە کرداری کاری کردووە. لە (٢٠٠٧) وەک هاریکارێکی چالاک توێژینەوەی لەگەڵ بەرنامەی جەمسەری باشووری ئەمریکا کاری کردووە. سێ ساڵ و نیو لە گەشتکردنی بۆ ناوچەکانی جەمسەری باکوور و جەمسەری باشوور بە مەبەستی باس و توێژینەوە بەسەربردووە. لە ساڵی (٢٠١٣) دا، پەیوەندیی بە ناساوە کرد (ئاژانسی ئاسمانی نیشتمانی ئەمریکا) بۆ فڕینی ئاسمانی و بۆشاییگەری (فەزا) چەندین کاری تر کردووە.

کریستینا کۆچ، هاوسەرگیریی لەگەڵ کەشتیوانی ئاسمانی (ڕۆبەرت کۆچ) دا کردووە.

کریستینا کۆچ، لە یەکەم ئەرکی ئاسمانیدا، لە مانگی ئاداری (٢٠١٩) دا، تا مانگی شوباتی (٢٠٢٠) دەستی بە گەشتکردنە ئاسمانییەکانی کرد. لەناو ویسگەی بۆشایی ئاسمانی نێودەوڵەتی (ئی ئێس ئێس) دا، لە خولگەی زەویدا، بۆ ماوەی (٣٢٨) ڕۆژ، لەناو ئەم ویستگەیەدا ژیاوە. کە درێژترین ماوەی مانەوەیە لە بۆشایی ئاسماندا. بەمەش کۆچ ریکۆردێکی پێوانەیی جیهانی تۆمارکرد، کە پێشتر هیچ ژنێک ئەم کارەی ئەنجام نەداوە. پێشتر (سکوت کێلی) کە یەکەم ئەمریکی یە، نزیکەی ساڵێک لە بۆشایی ئاسماندا ژیانی بەسەربرد. کۆچ لەم ئەرکەیدا، لەناو ئەم

ویستگەیەدا، شانە بایۆلۆژییەکانی بە شێوەی سێ ڕەهەندی چاپکرد، پرۆتینی چاند، کاری لەسەر تاقیکردنەوەیەکی مادە تاریکەکان کرد. کۆچ بە یەکەمین گەشتی بە بۆشایی ئاسمان، مێژوویەکی پڕ لە شانازی و شکۆمەندیی بۆ ژنان تۆمارکرد.
کریستینا کۆچ و خاتوو جێسکا مێیر، یەکەم دوو ژنن. کە لە (١٨/ ئۆکتۆبەر/٢٠١٩) لە وێسگەی ئاسمنی نیودەوڵەتی (ئی ئێس ئێس)، دەرچوون و لە بۆشایی ئاسماندا ڕۆیشتن و گەڕانەوە ناو وێسگەکە. سەرکێشییەکی زۆر گەورە بوو. ئازایەتی زۆر و ئیرادەیەکی بەهێزی دەویست. بەمەش کۆچ ریکۆردێکی تری باڵای تۆمارکرد.
کریستینا کۆچ، ناوی لە لیسی (١٠٠) ژنی بەناوبانگی جیهانی لە ساڵی (٢٠٢٠) دا تۆمارکراوە، کە ڕۆژنامەی تایمز هەڵیانی بژاردوون.
لە چوارچێوەی پڕۆژە گەورەکەی ناسا، بۆ بۆشایی ئاسمان، بۆ گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ سەر مانگ، لە (٤١) کەشتیوانی ئاسمانی چالاکی کاندیدکراو بۆ ئەم گەشتە. تەنها (٤) یان لێیان هەڵبژارد، کە دووەم کەسیان، کریستینا کۆچە. لە ئێستادا سەرقاڵی مەشق و خۆئامادەکردنە، بۆ ئەم سەرکێشییە نوێیەی. دەیەوێت وەک یەکەم ژن بۆ سەر مانگ و وەک نوێنەری هەموو ژنان ناوی لە مێژوودا بە پیتی زێڕین تۆماربکات.
لە چوارچێوەی پڕۆژە گەورەکەی، دەزگای ناسا بۆ بۆشایی ئاسمان، بۆ گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ سەر مانگ، بە کەشتیی (ئارتیمس ـ ٢) بە سووڕانەوە بە دەوری مانگدا، کە دەبوایە لە کۆتایی ئەمساڵدا، ئەم گەشتە ئەنجام بدرایە. بەڵام دواکەوت و لە ساڵی داهاتوو (٢٠٢٥) دا ئەنجام دەدرێت. ناسا لە کۆبوونەوەیەکدا لە ساڵی (٢٠٢٣) دا، لە ڕێوڕەسمێکی شایستەدا، لە شاری (هیوستن) ناوی ئەو تیمە چوار کەشتیوانە ئاسمانییانەی ڕاگەیاند، و بە ئامادەبووانی ناساندان. کە بۆ ئەم گەشتەی سەر مانگ هەڵیانی بژاردوون. ئەم چوار کەشتیوانانەن، کە تەمەنی هەموویان لە چلەکان دان:
١ـ رید وایزمان ـ ئەمریکی: وەک فەرماندەی ئەرکەکانی گەشتەکەی ئارتیمس ـ٢.
٢ـ ڤیکتەر گلۆڤەر ـ ئەمریکی: فڕۆکەوانی و جەنگی دەریایی.
٣ـ کریستینا کۆچ ـ ئەمریکی ـ ئەفریقی: ئەندازیاری کارەبا. پسپۆری ئەرکەکانی ئارتیمس٢ ـ بە یەکەم جار و یەکەمین ژنە لە مێژوودا، کە گەشتی سەر مانگ دەکات.
٤ـ جێرمی هانز ـ کەنەدی: فڕۆکەوانێکی فڕۆکەی جەنگی پێشوو

کەنەدییە. پسپۆڕی ئەرکەکانی ئارتیمس ـ ٢. یەکەم کەشتیوانە لە دەرەوەی ئەمریکادا، بەشداری لە گەشتی چوون بۆ سەر مانگ دەکات. یەکەم جاریشە دەبێت کە بەرەو بۆشایی ئاسمان بچێت.
هانز وتی: "بەیەکەوە دەچینە سەر مانگ".
بیل نێڵسن ـ بەڕێوەبەری ناسا وتی: "ئەمە تیمێکی مرۆڤایەتییە".
سەرەکی ئەمریکا جۆ بایدن بە گەرمی پێشوازی لە چوار کەشتیوانەکانی ئارتیمس ـ٢ کردو وتی: "ئەرکەکەتان ئیلهامبەخش دەبێت بۆ نەوەی داهاتوو بۆ گەڕان. نیشانی هەموو منداڵێک دەدات ـ لە ئەمریکا و لە کەنەدا و لە سەرانسەری جیهان ـ کە ئەگەر بتوانن خەون بە شتەکەوە ببینن.. دەتوانن بە دەستی بهێنن".
ئەمریکا لە گەشتەکانی پێشووی بۆ سەر مانگ، لە (١٩٦٩ ـ ١٩٧٢) دا، لە کەشتیی (ئەپۆلۆ) دا، (٢٤) کەشتیوانیی بۆ سەرمانگ نارد، کە (١٢) یان چوونە سەرمانگ.
یەکەم کەس کە پێی خستە سەر مانگ، کۆچکردوو (نیل ئارمسترۆنگ ـ ئەپۆلۆ ـ١١) بوو کە لە (٢٠/ یۆلیۆ/١٩٦٩) دا لەسەر مانگدا نیشتەوە. لە دوای ئارمسترۆنگ (باز ئاڵدرین) یش دابەزییە سەر مانگ. لە کتێبەکەم دا بە ناونیشانی (یەکەم گەشتی مرۆق بۆ سەر مانگ) کە لە ساڵی (٢٠٢١) دا، پڕۆژەی قەڵفتان لە سلێمانی چاپیان کرد و بڵاویان کردەوە، بە درێژی و بە وێنەوە باسی یەکەم گەشتی مرۆقم بۆ سەر مانگ کردووە. دوا گەشتیش لە ساڵی (١٩٧٢) دا بوو، دوا کەشتیوان (یۆجین سێرنان و هاریسۆن شمیس) بوون، کە بە (ئەپۆلۆ ـ ١٧) لە ڕۆژی (١٦/ نیسان/١٩٧٢) لەسەر مانگ دابەزین. زیاتر لە (٥٢) ساڵە، مرۆق هیچ گەشتێکی دیکەی بۆ سەر مانگ نەکردووە. سەرجەم تیمە کەشتیوانەکانی پێشوو، لە ڕەگەزی نێر بوون و هەمووشیان پێست سپی و ئەمریکی بوون. بەڵام لە گەشتی داهاتوو بۆ سەر مانگ بۆ یەکەم جار ژن و ڕەش پێست و کەشتیوانی دەرەوە ئەمریکاش لە ئارتیمیس ـ ٢هەیە.
شایەنی باسیشە، ژنان لە پشتەوەی هەوڵەکانی گەڕانەوەی ناسان بۆ سەر مانگ و کلیلی کارەکان و ئامادەکارییەکانن. هیوادارن کە مێژوو تۆماربکەن. خاتوو (بلاکوێڵ تۆمپسۆن) کاربەدەستێکی باڵایە لە ناسا، دەڵێت: "کاتێک دەگەڕێینەوە بۆ سەر مانگ، لەگەڵ یەکەم ژن و یەکەم کەسی ڕەنگاوڕەنگ.، ئەو چاپە پێڕاوە واژەدارانە، بەو مانایەیە، کە فەزا و گەڕان لە بەردەستی هەمووان دایە. لە ئێستادا ژنانی بەهێز و زیرەک لە هەموو گۆشەیەکدا دەبینن، کە ئەمە لە ناسادا کارەکان ئەنجامی دەدەین. ئەو کەسانەی

یارمەتیدەرن بە دروستکردنی ئەم موشەکە زەبەلاحە ـ ئەریەن ـ ئەگەر سەیربکەن، ژنان لە بەڕێوەبەرەکان، ئەندازیارە سەرەکییەکان، لە پێستی باڵا و بەهێز و لە هەر شوێنێکی تردا هەن و دیانبینن.
ئەم ژنانە بناسن: لۆرا بولیا، شارون کۆپ، ستیڤان ویڵسەن، چارلی بلاکوێڵ تمپسەن، کە یاریزانی سەرەکین لە پرۆگامی ئارتیمس لەلایەن ناساوە. کارگێڕانی باڵای ناسا ژنانن. ئەوە ئەمەی ژنین کار بە گەڕانەوە بە سەر مانگ دەکەین. لە (%٣٥) ناسا لە ژنان پێکهاتووە”.
بەرنامەی ئارتیمس، نزیکەی (٩٣) ملیار دۆلاری تێدەچێت. چوار گەشتی یەکەمی چوار ملیاری تێدەچێت. پارەکەش حکومەتی ئەمریکا دەیدات.
ناسا لە ساڵی (٢٠٢٢) یەکەم گەشتی ئارتیمس بۆشایی ئاسمانی کرد، کەپسولی ئەریەنی بێ سەرنشینی فڕی، تەنها بۆ سوڕایەوە بە دەوری مانگدا. بۆ پرۆڤەکردنی جلوبەرگی تازەی کەشتیوانەکان. بەسەرکەوتووی بە دەوری مانگدا سووڕایەوە و بە ساغیش گەڕایەوە بۆ سەر زەوی. ئەم گەشتە ڕێگە خۆشکەرە بۆ گەشتی ئارتیمس ـ٢.
بۆچی ناوی نراوە (ئارتیمس)؟ لە ئەفسانە یۆنانییە کۆنەکاندا، (ئارتیمس) و (ئەپۆلۆ) خوشک و برا بوون و دوو خواوەند بوون. ئەپۆلۆی برای خواوەندێکی زۆر بەهێز و لە توانا بەدەر بووە. بەرپرس بووە لە جووڵەپێکردنی خۆر. خوشکەکەشی ئارتیمس بە خواوەندی مانگ ناسراوە.
لە نێوان کەشتی ئەپۆلۆ و ئارتیمس جیاوازی هەیە. (ئەپۆلۆ ـ١١) سێ کەشتیوانی ئاسمانی هەڵگرتبوو. بەڵام کەشتی (ئارتیمس ــ ٢) گەورەترە و چوار کەشتیوانی ئاسمانی هەڵدەگرێت. ئارتیمس لە ئەپۆلۆ بەهێزتر و پێشکەوتووتر و تیژفڕترە.
ئامانجە گشتییەکانی بەرنامەکەی ئارتیمسی ناسا، زۆرە لەوە زیاترە کە ڕۆژانی شکۆمەندی ئەپۆلۆ دووبارە بکاتەوە. ئەمجارە مرۆڤ لە ئارتیمس ـ ٣ دا، دەچێتە جەمسەری باشووری مانگ، کە ساردترین و تاریکترین شوێنە لەسەر مانگ. بە دۆزینەوەی ئاو لەناو شەختەدا.
ئەم چوار کەشتیوانە ئاسمانییانەی ئارتیمس ـ ٢، لە ساڵی داهاتوودا (٢٠٢٥) بە کەپسولی ئارتمیس ـ ٢ دا، لەسەر موشەکی زەبەلاحی هەڵدانی ئاسمانی (ئەریەن) گەشت بۆ سەرمانگ دەکەن. لە سەر سەکۆی هەڵدانی موشەکی بۆ بۆشایی ئاسمان، لە ناوندی بۆشایی ئاسمانی کنەدی یەوە، بەرز دەبێتەوە.
ماوەی دیاریکراوی گەشتەکەشیان (١٠) ڕۆژە. تەنها بە دەوری

مانگدا دەسووڕێنەوە و ناچنە سەر مانگ. دوای جێبەجێکردنی بەرنامەکەیان، دەگەڕێنەوە بۆ سەر زەوی. بە ئەنجامدانی ئەم گەشتە. (کریستینا هامەک کۆچ) دەبێتە یەکەم ژنی گەشتکردوو بۆ مانگ. دەبێتە ناوادارترین ژنی جیهان لە ساڵی (٢٠٢٥) دا.

ئارتیمس بە شێوەیەک دروست کراوە، کە دەتوانێت (٢٥٠) هەزار میل بفڕێت، ڕەنگە خێرایەکەشی باوەڕ پێکراو نەبێت. کە لە کاتژمێرێکدا لە (١٧) هەزار بۆ (٢٥) هەزار میل لە کاتژمێرێکدا دەبڕێت. لەم ماوەیەدا چەند تاقیکردنەوەیەک دەکەن و وێنەیەکی زۆری تەوەری باشووری مانگ دەگرن. دوایش دەگەڕێنەوە بۆ سەر زەوی. ئەم گەشتە ڕێگە خۆشکەر دەبێت، بۆ گەشتی سێیەم، لە (ئارتیمس ـ ٣) دا، کە نیاز وایە، لە ساڵی (٢٠٢٦) دا، دوو کەشتیوان، لەوانەیە ژنێک و پیاوێک بێت، لەسەر جەمسەری باشووری مانگ دایان بەزێنن. لە داهاتووشدا، بنکەیەکی ئاسمانی نیشتەجێبوون لەسەر مانگ دابنێن و لەوێوە، خەون و ئامانجە گەورەکە بەدی بهێنن، کە ناردنی مرۆڤە بۆ سەر هەسارەی مەریخ، کە ناوی بە کوردی، هەسارەی (بارام) یان (گەڕهەسارە) یە.

ئەمەش وێنەکردن نییە. لە سایەی گەشبینی و متمانە بەخۆبوون و ئیرادەیەکی پۆڵایین و بڕیاری تەکمەدا، لە سایەی ویستن و کۆشش و سووربوون و کۆڵنەدان دا، هەموو خەون و هیوایەکی مرۆڤ دەنەدی. چونکە شتێک نییە کە ناوی ئەستەم بێت.

(*) بۆ نووسینی ئەم بابەتە، سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی وەرگرتووە.
ڕەزا شوان
نەرویج: ٢٠٢٤

کاتی وەلانانی کێشەکان هاتووە.. کەریم قادر

“ئەگەر گوێ نین، دەکیش مەبن”

ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەکەلی، هەڕەشە و تانەنەت “قونکە” شەڕ و شەڕی بەوەکالەت لەنێوان ئیسرائیل و ئێران هەیە، ئێران هەڕەشە دەکات و دەڵێ، “دوژمنان چ ڕژێمی زایۆنی و چ ئەمریکا، لەسەر ئەوەی بەرامبەر بە گەلی ئیران و بەرەی مقاوەمە ئەنجامی دەدەن، بەدڵنیایییەوە وەڵامێکی توند وەردەگرن.”، هەروەها وەزارەتی بەرگریی ئەمریکا (پێنتاگۆن)، دەڵێ: “فەرمان دراوە بە ناردنی کەشتیی جەنگی زیاتر، فڕۆکەی شەڕکەر، فڕۆکەی بارهەڵگر و چەندین بۆمبهاوێژی دوورمەودا بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست”. بەرپرسانی ئەمریکاش دەڵێن، “ئیسرائیل وەڵامی هەر هێرشێکی ئێران دەداتەوە، ئەگەر لە خاکی عێراقیشەوە جێبەجێ بکرێ”. ئیسرائیلیش لەلای خۆیەوە لە هەڵتەکاندنی ژێرخانی سەربازی و کوشتن و ڕفاندنی فەرماندەکانی حەماس و حزبوڵای لوبنانی بەردەوامە، دوور نییە ئەو دەست نەپاراستنەی ئیسرائیل هەندێ لە ملیشیاکانی عێراقیش بگرێتەوە کە بەپێی ئامارێک لە سێ مانگی ڕابردوو “نزیکەی ١٥٤هێرشیان کردووەتە سەر ئیسرائیل، واتە بەپێی ئەو لێدوان و هەواڵانە بێت، ئەگەری تەشەنەسەند و فرەوانبوونی شەڕەکە لە ئارادایە.

ڕێکخستنەوە و تۆکمەکردنی ناوماڵی کورد لەهەموو کات و سەردەمێکدا پێویستییەکی گرنگ بووە، بەڵام ئەمڕۆ لە هەرکاتێک گرنگترە، تەنانەت دەوڵ□ تێکی وەکو تورکیا بۆ پڕکردنەوەی درز و کەلێنەکانی ناوخۆی بەخۆکەوتووە. باشە، حزبە کوردستانییەکانی باشووری کوردستان، بەتایبەتی کە تازە هەڵبژاردنێکی سەرکەوتووی بەڕێوەبردووە، چ دەبێت ئەگەر بۆ ئەم قۆناغە ناکۆکی و ناتەباییەکانتان بەلاوە بنێن و وەکی وڵاتە دیموکراسییە پێشکەوتووەکان لەسەر بنەمای شایستەی هەڵبژاردن، بەزوویی یەک هەرێم و یەک پەرلەمان و یەک حکومەت پێشکەشی خوێنی شەهیدان بکەن؟

کەشکۆڵ.. شیعری ستار ئەحمەد

ئەم سەفەرە
شانت لەگەردن دەترازینێ
نەجانتا یەك دڵت هەڵدەگرێت
دڵیکیش نابینی
ئارامگ□ بێت

تەماشای کەشکۆڵی لوولت کە
بزانە دێوانەی خاکی
یان کت و مت" شێتێکی شێت
بۆ کوێ دەڕۆی
ئەو گۆشەیەی تۆ دەگرێنێ
هەمان لانکۆڵەی حەوایە
ئەو بەهەشتەی لێیدەگەڕێی
هەر دارستانی ئەفسوسە
ئادەمێك
چەندین شەرابی رەنگاڵە
داڵاشێك
جەستەی براکەت و
قابیلێکی دی تێدایە
مەڕۆ..
شیعر لێرەبێت
یان لەوێ
ئەسکڵێکە..
تەنها بەر جەرگ و هەناوی
نەداران و
رۆحی شاعیران دەکەوێ
ئێمەو ئەوان
لەزمانی ئەمەك ناگەین
هەموو نیگاکان
بەخوناو دەچوێنین
ئێمە بین یاخود ئەوانیش
لەژێر پێی گوڵ و جوانیا
مین لەدەروونی قەڵەما دەڕوێنین
ئاسمانمان یەك و
ئەستێرە .. هەتاو
سروشتمان
لەهەمان گڵكۆیا دەمرێت
بیرت ل□ بوخچەکەت دەرکە
جگەر□ یەك داگیرسێنە
من دەتناسم
پرچت چرۆی سپی دەرکردووە
ناخت تەرزەی عەشقی لێد□ بارێت
مەڕۆ .. هاوڕێ مەڕۆ

بۆ نازانی عاشق شێتە
وەکوو ئەم خاکە زامدارە
بەئەوین و راستی دەژێت

ستار ئەحمەد

نامەکانم.. ٥ – ٦..شەماڵ بارەوانی

نامەی پێنجەم

ئازیزی من، نازانم ئەو شیعرەی بۆم ناردیت بە دڵت بوو یان نا؟ دەمێکی باشە ئیلهامی شیعریی بەسەری نەکردوومەتەوە. دوای دوو ساڵ لە بێدەنگی، ئەوە یەکەم شیعرە بۆتی بنووسم. مەبەستم لە دوای دوو کتێبی شیعریی□م، جگە لەو شیعرەی کە بۆم ناردی، هیچی ترم نەنووسیوە. زۆر حەز دەکەم بەرلەوەی شەمەندەفەری مەرگ بگات، کتێبی سێیەمی شیعرییشت بۆ بنووسم و پێشکەشتی بکەم. ئازیزەکەم، ئەو جارە خۆت دێڕێک لە یەکێک لە شیعرەکان هەڵبژێرە و بیکه بەناونیشانی کتێبە شیعرییەکە. هەر دێڕێک کە خۆت بە لاتەوە سەرنجڕاکێش و جوان بوو. من کێشەیەکم هەیە لە هەڵبژاردنی ناونیشان. هەموو کتێبێک، بە تایبەتی کتێبە شیعرییەکانم، لەوە تێدا دەمێنم کە چ ناونیشانێکیان بۆ هەڵبژێرم. جاری وایە دە دێڕ لە کۆی هەموو شیعرەکانم دەهێنم و نازانم کامەیان بکەم به ناونیشانی کتێبه شیعرییەکەم. بەدڵنیاییەوە ئەم جارە تۆ ناونیشانەکە هەڵدەبژێریت.

نامەی شەشەم

ئازیزەکەم، زۆر هەست به نامۆیی دەکەم. بەردەوام هێڵنجێکی زۆر بەهێز دامدەگرێت. دەڵێیت ڕۆحی پاڵەوانەکەی ڕۆمانی(هێڵنج)* مەبەستم(ڕۆکانتان)ە، چووەتە ناو لەشم. هەموو شتێک بە پووچی و بێمانا لە بەر چاوەکانم خۆیان دەنوێنن. تۆ بڵێیت هایدگەر* ڕاستی نەگوتبێت و ئێمە بە هەڵە فڕێ نەدرابینت□ ئێرە؟ مەبەستم ئەم

هەسارەیەیە. زۆر لەوە دڵنیام کە ئێمە لە شوێنێکی هەڵە و لە هەسارەیەکی هەڵە لە دایک بووین. هەرگیز نەدەبوو لێره لەدایک بین. مەبەستم فڕێ بدرێینن□ ئێره. منیش ئەوە بووەتە پرسیار لام و نازانم لای کێ و ئینجا بۆچی ئێمه بێ مۆڵەتی خۆمان فڕێ دراوینەتە ئێرە؟ بە لایەنی کەمەوە دەبوایە پرسێکمان پێ بکرابایە و مۆڵەتمان لێ وەرگیرابایە. پێم وا بێ تۆش لەمەیان هاوڕایت لەگەڵم؟ ئەی وا نییە ئازیزم؟

---

*هێڵنج ڕۆمانێکی فەلسەفیی (٢٤٦)لاپەڕەیی(ژان پۆل سارتەر ١٩٠٥ - ١٩٨٠) گەورە نووسەر و فەیلەسووفی وجوودی فەڕەنسییە و یەکەم چاپی لە ساڵی١٩٣٨ لێ بڵاوبووەوە.

*فەیلەسووفی ئەڵمانی(مارتین هایدگەر) ساڵی ١٨٨٩ لە باشووری ئەڵمانیا هاتووەتە دنیاوە و لە ساڵی ١٩٨٦ مردووە.